

Ἀκαρνανίας καὶ Ἡπείρου πρὸς τὸ Ἰλλυρικόν, δὲν δύναται εἰ μὴ ὡς εἰκασία νὰ ὑποστηριχθῇ¹.

Ἡ Νικόπολις ἐπὶ Διοκλητιανοῦ καὶ Μ. Κωνσταντίνου.—Ὁσηδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦτο ἡ κατάπτωσις τῆς Νικοπόλεως (ἄφ' οὗ εἰς τὴν κατάπτωσιν παρηκολούθουν αὐτὴν καὶ αἱ λοιπαὶ ἠπειρωτικαὶ πόλεις, ὧν ἡ μῦτρα δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἦτο καλύτερα κατὰ τοὺς δυστυχεῖς ἐκείνους χρόνους) ἀσφαλῶς διετήρει αὐτὴ ὑπεροχὴν τινὰ ἀπέναντι τῶν λοιπῶν· διὸ μετ' οὐ πολὺ ὁ Διοκλητιανὸς (285—305) προβάς εἰς τὴν συστηματικωτέραν διαρρύθμισιν τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους διετήρησε τὴν Νικόπολιν ὡς πρωτεύουσαν τῆς Παλαιᾶς Ἡπείρου, ἧς περιλαμβάνουσα ἐκτὸς τῆς Ἡπείρου τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὰς νήσους Κέρκυραν καὶ Ἰθάκην², ἔγινεν ἐπαρχία ὑπαρχεῖσα εἰς τὴν διοίκησιν τῶν Μοισιῶν³.

Τὴν αὐτὴν πρωτεύουσαν θέσιν διετήρησεν ἡ Νικόπολις καὶ κατὰ τὴν ὑπὸ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου (306—337) γενομένην διαρρύθμισιν τῶν τῆς διοικήσεως τοῦ κράτους. Καὶ κατὰ ταύτην δηλαδὴ ἡ παλαιὰ Ἡπειρος μετὰ τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ἰθάκης ἀπετέλεσαν τμῆμα τῆς ἐπαρχίας Ἀχαιῆς ἢ Ἑλλάδος, ἧς ὑπήχθη ὑπὸ τὴν διοίκησιν Μακεδονίας, τῆς μετὰ τῆς ἐτέρας διοικήσεως Δακίας ἀποτελεσάσης τὴν ὑπαρχίαν Ἰλλυρικόν (Illyricum)⁴.

Ἐπὶ τοῦ Ἰουλιανοῦ (361—363) ἡ Ἡπειρος σὺν τῇ λοιπῇ Ἀχαίᾳ ἦτο εἰς τοιαύτην κατάπτωσιν, ὥστε αἱ ὑπὲρ τῆς ἀναβιώσεως τοῦ παλινοῦ κόσμου προσπάθειαι τοῦ ἰδεολόγου αὐτοκράτορος πρὸς οὐδὲν ἴσχυσαν. Ἐκ τῶν προσπαθειῶν ὅμως τούτων οὐκ ὀλίγον ὠφελήθη ἡ Νικόπολις, ἧς τὰ ἰδρύματα πάντα, ἰδίᾳ δὲ τὰ σχετιζόμενα πρὸς τὰ Ἄκτια, διὰ μεγάλων δαπανῶν ἀνενεώθησαν⁵.

¹) Βλ. Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Γ', σ. 221, 240. - Ἡ δὲ ἐν τῷ ἀποσπάσματι τοῦ Δεξίππου (Historici Graeci Minores, ἐκδ. Dindorf, Fr. Dexippi, 16, 18) ἀναφερομένη Νικόπολις ἀσφαλῶς δὲν εἶναι ἡ ἠπειρωτικὴ.

²) Πρβλ. Itinerarium Antonini (ἐκδ. G. Parthey - M. Pinder) 483,5 «ab Oxeis Nicopolis provinciae supra scriptae...».—Ἰεροκλέους Συνέκδημος (ἐκδ. Parthey) 651, 3, 1β' «Ἐπαρχία παλαιᾶς Ἡπείρου, ὑπὸ ἡγεμόνα πόλεις 1β', μητρόπολις Νικόπολις...».—Ζώσιμος 2,33.

³) Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Γ', σ. 255.

⁴) Ζώσιμος 2,33.—Κωνσταντίνος δὲ τὰ καλῶς καθεστῶτα κινῶν μίαν οὖσαν εἰς τέσσαρας διεῖλεν ἀρχάς· ὑπάρχω γὰρ... ἐτέρῳ δὲ Μακεδόνας, καὶ Θεσσαλούς, καὶ Κρητίας, καὶ τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὰς περὶ αὐτὴν νήσους καὶ ἀμφοτέρους Ἡπείρους, καὶ πρὸς ταύτοις Ἰλλυριοὺς καὶ Δάκας καὶ Τριβαλλοὺς καὶ τοὺς ἀκρι τῆς Βαλερίας Παίωνα καὶ ἐπὶ τούτοις τὴν ἄνω Μοισίαν.—Πρβλ. Ἰεροκλέους Συνέκδημος (ἐκδ. Parthey) 651, 3, 1β' «ἐπαρχία παλαιᾶς Ἡπείρου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις 1β' μητρόπολις Νικόπολις. Δωδῶναι, Εὐροία. Ἄκτιον (?) Ἰδρυπόλις, Ἰππων, Φοινίκη, Ἀγχιασμός, Βουθρωτός, Φωτικὴ Κέρκυρα νῆσος, Ἡθράκη (sic) νῆσος».—Ἐπιθι καὶ Hertzberg ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Γ', σ. 288.

⁵) Mamertin. Gratianum actio Juliano (Panegyri Vet. ἐκδ. Jäger, τόμ. 2, σ.

Αἱ εὐγενεῖς ὁμῶς ὑπὲρ τῆς Ἑλλάδος προσπάθειαι τοῦ μουσολήπτου αὐτοκράτορος διήρκεσαν ἐπὶ βραχύτατον· ὁ δὲ κατὰ τὴν 26 Ἰουνίου 363 ἐπελθὼν θάνατος αὐτοῦ ἀπέσβεσε καὶ τὰς τελευταίας χρηστὰς τῶν Ἑλλήνων ἐλπίδας. Τὴν τύχην τῶν λοιπῶν ἑλληνίδων πόλεων ἀκολουθοῦσα καὶ ἡ Νικόπολις, ἧς ἡ κατὰπτωσις φαίνεται ὅτι ἦτο ἐπίσης μεγίστη κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους¹, ἔπρεπεν εἰς τὸ ἐξῆς ν' ἀντικρύσῃ τὸ μέλλον σιγηρὴν μόνον εἰς τὰς ἰδίας αὐτῆς δυνάμεις καθόσον τὸ κράτος ἔβαινε πρὸς τὴν διαίρεσιν καὶ τὴν διάλυσιν².

Ὁ σεισμὸς τοῦ 375 μ. Χρ.—Δώδεκα μόλις ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰουλιανοῦ, καὶ μικρὸν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ Α' (ἐπελθόντα ἐν Παννονίᾳ τῇ 17 Νοεμβρίου 375 μ. Χρ.), εἰς τῶν φοβερωτέρων σεισμῶν, οὓς ἀναφέρουσι τὰ χρονικά τῆς Ἑλλάδος, συνετάραξε καὶ ἐρημούς κατέστησε τὰς ἑλληνικὰς χώρας³. Τότε δὲ φαίνεται ὅτι καὶ ἡ Νικόπολις ἐδέχθη ἐν ἑκ τῶν καιριωτέρων πληγμάτων, ἂν μὴ τὸ ἔσχατον, καὶ οὕτω τὰ διὰ τῶν προσπαθειῶν τοῦ Ἰουλιανοῦ ἀναστηλωθέντα μνημεῖα περιήλθον καὶ αὐθις εἰς κατάστασιν ἐρειπίων⁴.

Ὁ Φριτίγεργος καὶ οἱ Οὐησιγότθοι (376–381).—Δὲν εἶχε δ' ἀκόμη οὔτε ἔτος παρέλθει ἀπὸ τοῦ φοβεροῦ σειμοῦ, ὅτε τελευτῶντος τοῦ 376 οἱ ὑπὸ τὸν Φριτίγεργον Οὐησιγότθοι διαβάντες τὸν Αἶμον ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, ἔφθασαν μέχρι τῆς Θεσσαλίας καὶ ἠπειλήσαν ἀλάσας τὰς ἑλληνικὰς χώρας⁵.

147 κ. ἐξ.—Βλ. C. Bursian, Geographie von Griechenland, τόμ. Α', σ. 23.—Πρβλ. Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. Γ', 355, 6α. 364, 23.

¹) G. Finlay, Griechenland unter den Römern, Leipzig, 1801, σ. 53.

²) Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. Γ', σ. 370. 35.

³) Ζώσιμ. 4, 18, 2. Τούτου (Οὐαλεντινιανοῦ) τελευτήσαντος καὶ σεισμόν δὲ ἐν πτωσὶν συνηχέθησαν τόποις ἐσεισθη δὲ καὶ Κρήτη σφοδρότερον καὶ ἡ Πελοπόννησος μετὰ τῆς ἄλλης Ἑλλάδος· ὥστε καὶ τὰς πολλὰς διαρρηθῆναι τῶν πόλεων, πλὴν τῆς Ἀθηναίων πόλεως καὶ τῆς Ἀττικῆς.—Ζώσιμ. 5 ὁ 5 «καὶ ἡ μὲν Ἀθηναίων πόλις ἐν τῷ κατὰ τὴν Οὐάλεντος βασιλείᾳ γενομένῳ σεισμῷ· πάσαν κατασεισάτο τὴν Ἑλλάδα, μόνη περιεσώθη».—Πρβλ. Κεδρην. (ἐκδ Βόννης) 1,550.

⁴) Βλ. Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ' ἄνωτ. τόμ. 3, σ. 443 κ. ἐξ.—Κατὰ τὴν δευτέραν πεντηκονταετίαν τοῦ τετάρτου αἰῶνος μέγα μέρος τῆς Νικοπόλεως ἀνῆκεν ὡς κτήσις εἰς τὴν ῥωμαίαν δέσποιναν Παύλιν (Paula), ἧτις (γεννηθεῖσα τῷ 317 καὶ θανοῦσα τῷ 404) ἀνῆγε τὸ γένος ἐκ πατρὸς μὲν εἰς τὸν Ἀγαμέμνονα, ἐκ μητρὸς δὲ εἰς τοὺς Γράκχους καὶ Σκιπίωνας. Περὶ τῆς αἰτίας ὁμῶς καὶ τοῦ τρόπου, καθ' ὃν αὕτη ἐγένετο κυρία μεγάλου τμήματος τῆς περιοχῆς τῆς Νικοπόλεως, οὐδὲν γνωρίζομεν.—Πρβλ. Hertzberg - Καρολίδου ἐνθ' ἄνωτ. 3, 444 σημ. 2α.—Ἐπιθι G. Finlay ἐνθ' ἄνωτ. σ. 53 σημ. 53.

⁵) Ζώσιμ. 4, 20, 10 «ὥστε ἀμέλει μετὰ τῶν ὄπλων ἔλαθον οἱ πλείους περαιωθέντες καὶ ἅμα τῆς ὑπὸ Ῥωμαίους γῆς ἐπιβάντες, οὔτε Ἰκσειῶν οὔτε ὄρκων ἐμνήσθησαν, ἀλλ' ἡ Θυράκη τε ἅπασα καὶ ἡ Παιονία καὶ τὰ μέχρι Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ἐπληροῦντο βαρβάρων, τὰ προσπεσόντα ληϊζομένων». Πρβλ. Εὐνακ. Ἀποσπάσμ. 42, 42

Και πρὸς στιγμὴν μὲν ἀνεστάλη ἡ καταστροφή· μετ' οὐ πολὺ ὁμοῦ καὶ δὴ μετὰ τὴν παρὰ τὴν Ἀδριανούπολιν φοβερὰν ἦταν τῶν αὐτοκρατορικῶν στρατευμάτων καὶ τὸν ἐν τῇ μάχῃ θάνατον τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος (9 Αὐγούστου 378)¹ τὰ γοιθικὰ σίφη διατρέξαντα τὰς ἑλληνικὰς χώρας προήλασαν μέχρις Ἡπείρου καὶ Ἀχαΐας². Τὸ αὐτὸ δυστυχῶς φαίνεται ὅτι ἐπανεληφθῆ καὶ ἐπὶ τοῦ Θεοδοσίου Α', ἀπὸ τοῦ ἔαρος τοῦ 380, ὅτε ὁ Φριτιγερνός ἐκ νέου ἐστράφη μετὰ τῶν Οὐησιγόθων κατὰ τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας³, μέχρι τοῦ ἔαρος τοῦ 381, ὅτε ὁ εἰς τὴν Ἡπειρον ὑπὸ τοῦ Γρατιανοῦ διὰ θαλάσσης ἢ ἀπὸ τῆς Δαλματίας σταλεῖς στρατὸς ἠνάγκασε τοὺς βαρβάρους νὰ τραπῶσι διὰ τῆς Θεσσαλίας καὶ Μακεδονίας πρὸς τὴν Θράκην⁴.

Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς ὅτι ρητὴ κατὰ τῆς Νικοπόλεως ἐπίθεσις δὲν ἀναφέρεται κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα, δὲν εἶναι ὁμοῦ δύσκολον νὰ εἰκάσῃ τις ὅτι ἐν τῇ ὑπὸ τῶν Γόθων κακωθεῖση Ἡπειρῶ περιλαμβάνεται καὶ ἡ πρωτεύουσα πόλις, ἣν ἀσφαλῶς δὲν ἐσεβάσθησαν αἱ βάρβαροι ὄρδαί.

Ὁ Ἀλάριχος ἐν Ἡπειρῶ.—Ἡ τρομερωτέρα ὁμοῦ τῶν μέχρι τοῦδε κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπίθεσις τῶν Οὐησιγόθων ἔγινε, μετὰ τὸν τὴν 17 Ἰανουαρίου 395 ἐπελθόντα θάνατον τοῦ Θεοδοσίου, ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀνδρείου Ἀλαρίχου.

(C. Müller, *Fragm. histor. graec.* τόμ. 4. σ. 32, 34)—Εὐναπ. ἀποσπάσμ. 42. 46, σ. 240—242 (ἔκδ. Dindorf, *histor. graec. minor.* τόμ. 1).

¹) Ζώσιμ. 4, 24, 4.

²) Ζώσιμ. 4, 21, 7. «Θράκης μὲν ὑπὸ τῶν ἐφεστώτων ταύτῃ βαρβάρων κατεχομένης καὶ τῶν περὶ Μοισίαν καὶ Παιονίαν τόπων ὑπὸ τῶν ταύτῃ βαρβάρων ἐνοχλουμένων».

³) Ζώσιμ. 4, 34. «Θεοδοσίου τοίνυν ὄντος ἐν τούτοις... δύο μοῖραι τῶν ὑπὲρ τὸν Ρῆνον Γερμανικῶν ἔθνων, ἡ μὲν ἡγεμόνι Φριτιγέρνῳ χωρμένη, ἡ δὲ ὑπὸ Ἀλλοθον καὶ Σάρρακα τεταγμένη, τοῖς Κελτικοῖς ἔθνεσιν ἐπικειμέναι, κατέστησαν εἰς ἀνάγκην τὸν βασιλέα Γρατιανόν, ἐνδοῦναι σφίσιν. ἀπολιπούσαις τὰ ἐν Κελτοῖς, διὰ τοῦ Ἰστρου Παιονίαν καὶ τὴν ἄνω Μυσίαν καταλαβεῖν· ἦν γὰρ αὐτῷ λόγος τε καὶ σπουδὴ τέως, ἀπαλλαγῆναι τῆς συνεχοῦς τούτων ἐφόδου· διακλεύσαντες οὖν ἐπὶ τούτοις τὸν Ἰστρον, διανοούμενοί τε διὰ Παιονίας ἐπὶ τὴν Ἡπειρον διαβῆναι, πρῆσαι δὲ τὸν Ἀχιλῶνα καὶ ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεις ἐπιθέσθαι.» Περβλ. Κεδρην. 1, 548 (ἔκδ. Βόννης) P. σ. 313a. «Τῷ τρίτῳ ἔτει (Οὐάλεντος;) πάλιν ἐξῆλθον οἱ Γόθοι εἰς τὴν Ρωμαίων γῆν καὶ ἠρήμωσαν πολλὰς ἐπαρχίας Σκυθίαν Μυσίαν Θράκην Μακεδονίαν Ἀχαΐαν καὶ πάσαν τὴν Ἑλλάδα, ὑπὲρ τὰς εἴκοσιν ἐπαρχίας».

⁴) Ζώσιμος 4, 33 2. «ὁ δὲ βασιλεὺς Γρατιανός. οὐ μετρίως ἐπὶ τοῖς ἀγγελθεῖσι συνταραχθεὶς, στρατιὰν ἀρκοῦσαν ἐξέπεμψε. Βαῦδωνι τῷ στρατηγῷ ταύτην παραδούς, ὃ καὶ Ἀρβογάστην συνέπεμψεν... τούτων ἅμα τῇ στρατιᾷ τοῖς κατὰ Μακεδονίαν καὶ Θεσσαλίαν ἐπιστάντων χωρίοις, οἱ τὰ τῆδε νεμόμενοι Σκύθαι, ἐκ προοιμίων τοῦ φρονήματος τῶν ἀνδρῶν καὶ τῆς προαιρέσεως συναισθανόμενοι παραχρῆμα τῶν τόπων ἐκστάντες, ἐπὶ τὴν Θράκην ἐκαλινδρόμουν, πεπορθημένην ὑπ' αὐτῶν πρότερον...».

Οὗτος, ὡς γνωστόν, πρὶν γίνῃ ἡγέτης τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ἦτο ἀρχηγὸς γοιθικοῦ ἐπικουρικοῦ στρατεύματος ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος. Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Θεοδοσίου, ἀπορριφθεῖσης τῆς ἀξιώσεως αὐτοῦ περὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀναθέσεως στραταρχίας ἢ στρατοπεδαρχίας μεγάλης τινὸς ἐπαρχίας¹, ἀπεχώρησε τῆς αυτοκρατορικῆς ὑπηρεσίας καὶ προσφυγὼν πρὸς τοὺς ὁμοφύλους αὐτοῦ ἐξελέγη κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 395 βασιλεὺς αὐτῶν καὶ ἀνέλαβε τὴν κατὰ τῶν αυτοκρατορικῶν χωρῶν ἐπίστασιν², προβάς μέχρι Κωνσταντινουπόλεως.

Τὰ στίφη τοῦ Ἀλαρίχου μετὰ τὴν δῆωσιν τῆς Θράκης ἐτράπησαν πρὸς τὴν Μακεδονίαν, πιθανῶς κατὰ προτροπὴν τοῦ πολυμηχάνου Ρουφίνου· εἶχον δ' ἤδη προβῆ μέχρι Δαλματίας καὶ Παννονίας, ὅτε ἔφθασεν εἰς αὐτὰ ἡ εἰδήσις ὅτι ὁ Σιλιχὼν μετὰ σύμπαντος τοῦ ἐν τῇ ἄνω Ἰταλίᾳ στρατολογηθέντος στρατοῦ ἠτοιμάζετο νὰ ἀντιμετωπίσῃ αὐτὰ. Τότε ὁ Ἀλαρίχος ἐτράπη πρὸς νότον καὶ διὰ τῶν δαλματικῶν καὶ Ἰλλυρικῶν χωρῶν εἰσελθὼν εἰς τὴν Ἡπειρον ἔφθασε μέχρι τῆς Νικοπόλεως, μετὰ τὴν δῆωσιν τῆς ὁποίας ἐτράπη πρὸς τὴν Θεσσαλίαν³, εἰς ἣν

¹) Ζώσιμος F, 5 «ταῦτα Ρουφίνος πονηρευσάμενος, ἐπειδὴ στασιάζοντα καὶ ἀλλοτριώσαντα τῶν νόμων ἑαυτὸν ἐθεώρησεν Ἀλαρίχον (ἠγανάκτει γάρ, ὅτι μὴ στρατιωτικῶν ἦγετο δυνάμεων, ἀλλὰ μόνους εἶχε τοὺς βαρβάρους, οὓς Θεοδόσιος ἔτυχεν αὐτῷ παραδοῦς».

²) Ζώσιμος 5, 5 «ὅτε (Ρουφίνος) σὺν αὐτῷ (Ἀλαρίχῳ) τὴν Εὐγενίου τυραννίδα καθέειλε, τότε τοίνυν ἐσήμεινε δι' ἀκορητῶν αὐτῷ, προσωτέρω τοὺς σὺν αὐτῷ βαρβάρους, ἢ ἄλλως σύγκλυδας ὄντας ἐξαγαγόν. ὡς ἐτοιμῶν ἀπάντων εἰς ἄλλωσιν ἐσομένων, ἐπὶ τούτοις Ἀλαρίχος τῶν Θυράκης ἀπανίστατο τόπων, καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν προῆει καὶ Θεσσαλίαν, πάντα καταστρεφόμενος τὰ ἐν μέσῳ». — Πρὸς Δωκράτους σχολαστικοῦ. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 7, 10 (ἐν Migne, Patrologia Graeca, 67, 755). «Υπὸ δὲ τὸν αὐτὸν τοῦτον χρόνον, καὶ Ρώμην ὑπὸ βαρβάρων ἀλῶναι συνέβη. Ἀλαρίχος γάρ τις βάρβαρος, ὑπόσπονδος ὢν Ρωμαίοις καὶ τῷ βασιλεὶ Θεοδοσίῳ εἰς τὸν κατὰ Εὐγενίου τοῦ τυράννου πόλεμον συμμαχήσας, καὶ διὰ τοῦτο Ρωμαϊκῇ ἀξίᾳ τιμηθεὶς, οὐκ ἠνευχε τὴν εὐτυχίαν. Ἐπὶ ἀλλὰ βασιλεύειν μὲν οὐ προέβλετο, ἐκχωρήσας δὲ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τὰ ἐσπέρια μέρη διεββαίει». — Ἐπιθι καὶ Jordanis de Geiarum sive Gothorum origine et rebus gestis (εκδ. Car. Aug. Closs, Stuttgartiae (1856), κεφ. 29 «Mox ut ergo antefatus Alaricus creatus est rex, cum suis deliberans suavit eos suo labore quaerere regna, quam alienis per otium subiacere, et sumpto exercitu per Pannonias Stilicone et Aureliano consulibus et per Sirmium dextro latere quasi viris vacuum intravit Italiam.....» Ὁ Jordanis εἶναι χρονολόγος τοῦ πέμπτου αἰῶνος.

³) Σωκρ. ε.θ. ἀνωτ. 7, 10 «Γενόμενος δὲ (ὁ Ἀλαρίχος) ἐπὶ τὰ Ἰλλυριῶν, εὐθύς πάντα ἀνέτρεψε. Διαβιάνοντι δὲ αὐτῷ Θεσσαλαὶ ἀντέστησαν περὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅθεν δι' ὄρους Πανδου ἐπὶ Νικόπολιν τῆς Ἡπειρου διαβῆναι ἔστι». — Φιλοστοργίος, 12, 2 «Ἀλαρίχος... περὶ τὰ τῆς Θυράκης ἄνω μέρη δύναμιν ἀθροίσας ἐπῆλθε τῇ Ἑλλάδι καὶ τὰς Ἀθήνας εἶλε καὶ Μακεδόνας καὶ τοὺς προσεχεῖς Δαλματίας ἐληΐσατο. Ἐπῆλθε δὲ καὶ τὴν Ἰλλυρίδα καὶ τὰς Ἀλπεὺς διαβάς ταῖς Ἰταλίαις ἐνέβαλεν...» Πρὸς Hertzberg - Καρολίδου, ἐνθ. ἀνωτ. 3, 477.

ηκολούθησεν αὐτὸν ὁ Στελίχων ἐπιζητῶν νὰ συντρίψῃ τὰ βαρβαρικὰ σίφη διὰ τῶν ὑπερτέρων αὐτοῦ δυνάμεων.

Ἡ οὐδόλως ὁμως διαφέρουσα τῆς προδοσίας ἔναντι τοῦ Στελίχωνος στάσις τοῦ Ρουφίνου ἐματαιώσε τὴν σύγκρουσιν καὶ ἔδωκε τὴν εὐκαιρίαν εἰς τὸν Ἀλιρίχον τὸ φθινόπωρον τοῦ 395 νὰ τραπῇ πρὸς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἣν διέδραμεν ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιστάσεως¹.

Διελθὼν δ' ἀκώλυτος τὰς Θερμοπύλας εἰσῆλασεν εἰς τὴν Βοιωτίαν καὶ ἔστη μικρὸν πρὸ τῶν Ἀθηνῶν. Εἶτα δὲ τραπείς πρὸς τὴν Ἐλευσίνα καὶ τὰ Μέγαρα εἰσῆλασεν εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἣν ἐλεηλάτησεν ἄπασαν μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 396, ὅτε διωκόμενος ὑπὸ τοῦ Στελίχωνος κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ καὶ διὰ τῆς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας νὰ προελάσῃ εἰς τὴν Ἡπειρον, ἧς τὰς πόλεις ἐλεηλάτησε². Κατὰ παραχώρησιν δὲ τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς διατρίψεως ἐπὶ μακρὸν ἐν Ἡεῖρω καὶ στρατοπεδείρης ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ διορισθεὶς ἦγε καὶ ἔφερε τὰ κατ' ἀμφοτέρας τὰς Ἡείρους³ μέχρι τοῦ τέλους τοῦ 400 μ. Χρ., ὅτε ἐτρέπη πρὸς τὴν Ἰταλίαν.

Τῆς πενταετοῦς δοκιμασίας, εἰς ἣν ὑπεβλήθη ὀλόκληρος ἡ Ἡπειρος, ἀσφαλῶς δὲν θὼ ἔμεινεν ἀμέτοχος καὶ ἡ Νικόπολις. Μολονότι δὲ δὲν ἀναφέρεται αὕτη ὄνομαστὶ μεταξὺ τῶν δοκιμασθεισῶν πόλεων, ἐν τούτοις εὐχερῶς δύναται τις νὰ εἰκάσῃ ὅτι εἰς τὰς ὑπὸ τοῦ Ἀλιρίχου λεηλατηθείσας ἡπειρωτικὰς πόλεις⁴ ἀσφαλῶς θὰ περιλαμβάνετο καὶ αὕτη, ἣν ἄλλως τε εἶχεν οὗτος γνωρίσει καὶ κατὰ τὴν πρώτην κατὰ τῶν ἑλληνικῶν χωρῶν ἐπιδρομὴν⁵.

Οἱ Βανδῆλοι ἐν Νικοπόλει.—Μετὰ πάροδον τριῶν τετάρτων αἰῶνος

¹) Ζώσιμος 5,5,6 «ἐπὶ τούτοις Ἀλιρίχος τῶν Θράκης ἀπανίστατο τόπων, καὶ ἐπὶ Μακεδονίαν προΐει καὶ Θεσσαλίαν, πάντα καιαστρεφόμενος τὰ ἐν μέσφ. γενόμενος δὲ Θερμοπυλῶν πλησίον ἔπεμπε λάθρα πρὸς Ἀντίοχον τὸν ἀνθύπατον καὶ Γερόντιον τὸν ἐφεστηκότα τῶν Θερμοπυλῶν φυλακῆ, τοὺς τὴν ἐφοδὸν ἀγγελοῦντας. καὶ ὁ μὲν ἀπαχῶρει μετὰ τῶν φυλάκων, ἐνδιδοὺς ἐλευθέραν καὶ ἀκώλυτον τὴν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα πάροδον τοῖς βαρβάροις. [... καὶ ἡ μὲν Βοιωτία πᾶσα, καὶ ὅσα μετὰ τὴν ἀπὸ Θερμοπυλῶν εἰσοδίων Ἑλληνικά ἔθνη διήλθον οἱ βαρβαροὶ, ἔκριντο».

²) Ζώσιμος 5, 7, 4 «Στελίχιον δὲ, ναυσὶ στρατιώτας ἐμβιβάσας, τοῖς κατὰ τὴν Ἀχαΐαν δυστυχήμασιν ὤρητο βῆθεῖν καὶ τῇ Πελοποννήσφ προσχῶν, εἰς Φολὸν συμφυγεῖν τοὺς βαρβάρους ἠνάγκασε. καὶ οἷτα διέφθειρεν ἂν αὐτούς, σπάνει τῶν ἐπιτηδείων, εἰμῆ... ἀφήκε τοὺς στρατιώτας ὅσα καταλελοίπασιν οἱ βάρβαροι ἀρπάζειν, τοῦ τε δοῦναι τοῖς πολεμίοις εὐρυχωρίαν, ἀναχωρήσασι τῆς Πελοποννήσου μετὰ πάσης τῆς λείας εἰς τὴν Ἡπειρον διαβῆναι καὶ τὰς ἐν ταύτῃ ληίσασθαι πόλεις».

³) Ζώσιμος 5,26,1 «Ἀλιρίχος δὲ, ἐπειδὴ ἀνεχώρησεν, ἧ προεῖρηται μοι, τῆς Πελοποννήσου, καὶ τῆς ἄλλης ὀπόσῃν ὁ Ἀχελῷος ποταμὸς διαρρεῖ, διατρίβων ἐν ταῖς Ἡείροις, ἦν οἰκοῖσι Μολοττοὶ τε καὶ Θεσπρωτοὶ καὶ ὅσα μέχρις Ἐπιδαύρου καὶ Ταυλαίων οἰκοῖσι χωρία, τὸ παρὰ Στελίχωνος ἀνέμενε σύνθημα....»

⁴) Ζώσιμος 5,7,4. Βλέπε τὸ χωρίον μικρὸν ἄνωτέρω.

⁵) Σωκράτης, ἐνθ. ἄνωτ. 7,10. Βλέπε τὸ χωρίον μικρὸν ἄνωτέρω.

ἀπὸ τῆς γοτθικῆς δηώσεως νέαι συμφοραὶ πλήσσουν τὴν ἀτυχῆ πόλιν.

Οἱ ἀπὸ τοῦ 439 μ. Χρ. εἰς τὴν Ἀφρικὴν καὶ τὴν Καρχηδόνα ὑπὸ τὸν Γεισέριχον ἐγκατασταθέντες Βανδῆλοι, ἐλθόντες εἰς πόλεμον πρὸς τὸ βυζαντιακὸν κράτος, πολλαχῶς ἠνώχλησαν τὰ ἑλληνικὰ παράλια καὶ τὰς ἑλληνικὰς νήσους. Κατὰ δὲ τὸ 475 μ. Χρ., ἵνα ὁ πανούργος Βανδῆλος ἐπιτύχη εὐνοϊκωτέρους ὄρους ἐν τῇ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος προτεινομένη συνθήκῃ, διὰ ταχέος τολμήματος κατέλαβε τὴν Νικόπολιν καὶ ἐκράτησεν αὐτὴν μέχρι τῆς συνομολογήσεως τῆς εἰρήνης¹, μεθ' ἣν καὶ ἀπεχώρησε τῆς πόλεως ταύτης.

Περὶ τοῦ ἂν ἐβλ. βῆ καὶ πόσον ἦ Νικόπολις ἐκ τῆς παρασπονδίας ταύτης τῶν Βανδῆλων, οἵτινες καὶ σφοδρῶς διὰ τοῦτο ἠλέγχθησαν ὑπὸ τοῦ Σευήρου, ἀπεσταλμένου τοῦ αὐτοκράτορος Ζήνωνος, δὲν γνωρίζομεν, ὅπως εἰσῆς δὲν γνωρίζομεν οὐδὲν περὶ τῆς καταστάσεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ χρόνου τούτου μέχρι τῆς κατὰ τῆς Ἡλείρου ἐπιδρομῆς τῶν Γότθων.

Δήγοντος περὶ τοῦ πέμπτου αἰῶνος ὁ Στέφανος ὁ Βυζάντιος ἀπλῶς ἀναφέρει «Νικόπολις πόλις Ἡλείρου»² καὶ οὐδὲν πλέον. Ὁ δὲ Ἱεροκλῆς ὀλίγον βραδύτερον ἐν τῷ Συνεκδήμῳ ἀναγράφει ὅτι ἡ Νικόπολις ἦτο μητρόπολις τῆς ἐπαρχίας παλαιᾶς Ἡλείρου³. Ἡ μνεῖα αὕτη εἶναι μικρὸν τι προγενεστέρα τοῦ Γοτθικοῦ πολέμου⁴, ὅστις κηρυχθεὶς τὸ 535 μ. Χ.⁵ διήρκεσε περὶ τὰ εἴκοσιν ἔτη.

Ἡ Νικόπολις καὶ οἱ Γότθοι.—Ὁ φρικώδης κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Γότθων τοῦ Τωτίλα πόλεμος, ὃν ὁ Ἰουστινιανὸς ἀνέλαβε διὰ τοῦ Βελι-

¹) Μάλχου, Ἀποσπ. ἀρ. 3 (C. Müller Fr. hist. graec. τόμ. 4, σ. 114 κξ. Dindorf σ. 388 κξ.) «ὅτι Ζήνων ἀίτη ὦν ἀπόλεμος ἄγαν καὶ πολλοῖς πανταχόθεν ταραχῆς ἐφειστώσης, ἔγνω πρὸς τὸν Βάνδιλον εἰς Καρχηδόνα πρὸςθεύσασθαι. καὶ Σευήρον ἐκ τῆς βουλῆς πρὸςθευτὴν αἰρεῖται, ἄνδρα καὶ σωφροσύνη διαφέρειν δοκοῦντα καὶ τῷ ἐθέλειν τὰ δίκαια. καὶ πατρικίον αὐτὸν ποιήσας ἀποπέμπει, ὅπως ἐκ τῆς ἀξίας τῆς πρὸςθεβίας τὸ σῆμα κατασκευάσαι σεμνότερον. καὶ ὁ μὲν ἐξέπλευσεν, ὁ δὲ Βάνδιλος μαθὼν ὅτι ἦξι πρὸςθεβία, φθιάσας ἐκκλον ποιεῖται καὶ Νικόπολιν ἔλαβεν. ὁ δὲ πρὸςθευτῆς Σευήρος διαβῆς ἀπὸ Σικελίας εἰς Καρχηδόνα ἀφίκετο καὶ πολλὰ διὰ τὸν ἐκκλον ἐμέμφετο τὸν Βάνδιλον». Πρὸς. Προκοπ. Βανδ. πόλεμος (ἐκδ. Βόννης) 343,20 «Γιζέριχος δὲ τότε ἀπάτη τε περιελθὼν καὶ κατὰ κράτος ἐξελάσας, ὡς πρότερον εἴρηται, τοὺς πολεμίους, οὐδὲν τι ἦσπον, εἰ μὴ καὶ μᾶλλον, ἦγέ τε τὰ Ρωμαίων καὶ ἔφερε ξόμπαντα ἕως αὐτῷ βασιλεὺς Ζήνων ἐς ὁμολογίαν ἀφίκετο σπονδαί τε αὐτοῖς ἀπέραντοι ξυνετέθησαν. μήτε Βανδίλους πολέμιόν τι ἐς τὸν πάντα αἰῶνα Ρωμαίους ἐργάσασθαι μήτε αὐτοῖς πρὸς ἐκείνον ξυμῆναι».

²) Στέφανος Βυζάντιος (ἐκδ. Λουγδούνου) σ. 591.

³) Ἱεροκλέους, Συνεκδήμος (ἐκδ. Parthey) σ. 651, β, ιθ'. Ἐπαρχία Παλαιᾶς Ἡλείρου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιθ', μητρόπολις Νικόπολις. Δωδώναι, Εὐβοῖα, Ἄκνιον (ι) Ἀδριανούπολις, Ἄπκων, Φοινίκη, Ἀγχιασμός, Βυθρωτιός, Φωτική, Κέρκυρα νῆσος, Ἡθράκη νῆσος».

⁴) Ὁ Συνεκδήμος ἐδημοσιεύθη πρὸ τοῦ 535 μ. Χρ.

⁵) Προκοπ. Γοτθικ. πόλεμος.

σαρίου, ἔσχεν ὀλεθριωτάτην ἐπίδρασιν γενικῶς μὲν ἐπὶ τῆς κυρίως Ἑλλάδος, εἰδικώτερον δὲ ἐπὶ τῆς Νικοπόλεως.

Κατὰ τὸν Προκόπιον, διαρκούντος τοῦ πολέμου τούτου καὶ δὴ περὶ τὸ πέμπτον αὐτοῦ ἔτος (540 μ. Χρ.), ὁ Ἰουστινιανὸς προβλέπων τὴν κατὰ τῆς Ἡπείρου ἐπίθεσιν τῶν Γότθων ἐμερίμνησε σπουδαίως περὶ τῆς ἀνανεώσεως τῶν ὀχυρωμάτων οὐ μόνον τῆς Νικοπόλεως, ἀλλὰ καὶ πολλῶν ἄλλων ἡπειρωτικῶν πόλεων ¹.

Παρὰ τὴν ὀχύρωσιν ὅμως καὶ τὴν εἰς ἴδιον στρατηγὸν ἀνάθεσιν τῆς φυλακῆς τῆς πόλεως ², ἦεις καὶ ἐπὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ διετήρησε τὴν πρωτεύουσαν μεταξὺ τῶν λουικῶν τῆς παλαιᾶς Ἡπείρου πόλεων θέσιν ³, δὲν κατώρθωσε νὰ σωθῇ ἀπὸ νέαν γοτθικὴν ἐπιδρομὴν καὶ ληλασίαν.

Κατὰ τὸ τέλος δηλαδὴ τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τοῦ κατὰ τῶν Γότθων πολέμου (551 μ. Χρ.), καθ' ὃ ἀνακληθέντος τοῦ Βελισαρίου ἀνέλαβε τὴν στρατηγίαν ὁ εὐνοῖχος Ναρσῆς ⁴, ὁ Τωτίλας διευθετήσας τὰ ἐν τῇ Ρώμῃ καὶ τὴν φυλακὴν τῆς πόλεως εἰς ἄλλους ἐμπιστευθεὶς αὐτὸς ἐκεδόθη εἰς τὸν ἔξοπλισμὸν τριακοσίων μακρῶν πλοίων, ἅτινα πληρώσας Γότθων ἀπέστειλε κατὰ τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ληλατήσωσιν αὐτὴν πάσῃ δυνάμει ⁵, σκοπῶν οὕτω νὰ μεταθέσῃ τὴν βᾶσιν τῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τῆς Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ὁ γοτθικὸς οὗτος στόλος ἀφικόμενος εἰς Κέρκυραν καὶ ταύτην ληλατήσας, ὡς καὶ τὰς παρακειμένας νήσους, αἰφνιδίως ἐπέπεσε κατὰ τῆς Ἡπείρου, ἣς ἐληλάτησε τὰ περὶ τὴν Δωδώνην χωρία καὶ διαφερόντως τὴν Νικόπολιν καὶ τὴν Ἄγχισον ⁶ συλλαβὼν δὲ καὶ πολλὰ πλοῖα πλήρη ἐπιτηδίων τῆς στρατιᾶς τοῦ Ναρσοῦ ἀπέπλευσεν.

Ὁλόση δ' ἦτο ἡ διαφέρουσα αὕτη ληλασία τῆς Νικοπόλεως καὶ ἂν ἰσοδυνάμει πρὸς παντελῆ τῆς πόλεως ἀφανισμόν, ὡς τινες δέχονται, δὲν

¹) Προκοπ. Περὶ κτισμάτων 4, 1 (ἔκδ. Βόννης) σ. 268 «ἀνεπέσωτο δὲ Νικόπολιν τε καὶ Φουρικὴν καὶ τὴν Φουρίνην ὀνομασμένην». — Πρβλ. Bursian, Geographie von Griechenland, τόμ. 1, σ. 17, 19, 34.

²) Hopf, Griechenland im Mittelalter und in der Neuzeit, Leipzig, 1870, Separatausgabe. σ. 84.

³) Ἰεροκλέους. Συνέκδημος, (ἔκδ. Parthey) σ. 651, 3, 1β'. — Πρβλ. Zinkeisen, Geschichte Griechenlands, Leipzig, 1832 τόμ. 1, σ. 711 κξ. — Herzberg Καρολίδου, ἐνθ. ἄνωτ 3, 673, 48.

⁴) Προκοπ. Γοτθικ. πόλεμ. 4, 21.

⁵) Προκοπ. Γοτθικ. πόλεμ. 4, 23 «Τωτίλας δὲ πλοῖα μακρὰ ἐς τριακόσια Γότθων πληρώσας ἐς τὴν Ἑλλάδα ἐκέλευεν ἵεναι, ληΐζεσθαι τε τοὺς παρεμπίπτοντας ἐπιστεῖλας δυνάμει τῇ πάσῃ».

⁶) Προκοπ. Γοτθ. πόλεμ. 4, 23 «ἐπειδὴ ἐς τὴν Κέρκυραν οὗτος ὁ Γότθων στόλος ἀφίκετο, αὐτὴν τε ἦγον καὶ ἔφερον ἐξ ἐπιδρομῆς καὶ δοσεῖ ἄλλοι αὐτῇ νῆσοι ἐπικεῖνται, αἱ Σύβοται καλοῦνται. διαβάντες δὲ καὶ εἰς τὴν ἡπειρὸν ἑξαπιναιῶς ἅπαντα ἐληΐζοντο τὰ ἀμφὶ Δωδώνην χωρία καὶ διαφερόντως Νικόπολιν τε καὶ Ἄγχισον».

δυνάμεθα ακριβῶς νὰ καθορίσωμεν. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι αἱ περὶ αὐτῆς πληροφορίες ἀπὸ τοῦδε καθίστανται οὐ μόνον ἔτι ἀραιότεραι, ἀλλὰ καὶ ἀσαφέστεραι.

Ἡ Νικόπολις καὶ οἱ Βούλγαροι. — Τοὺς Βανδήλους καὶ τοὺς Γότθους διαδέχονται οἱ Σλαῦοι καὶ οἱ Βούλγαροι. Πότε ἀκριβῶς οὗτοι ἐπλησίασαν τὰ περὶ τὴν Νικόπολιν δὲν εἶναι σαφῶς μεμαρτυρημένον. Ὁ Παπαρρηγόπουλος ἀντλήσας, ὡς αὐτὸς λέγει, τὴν εἶδησιν ἐκ τῆς κατ' ἐντολὴν Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου συγγραφείσης χρονογραφίας ¹, ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος τῆς βασιλείας Μιχαὴλ Β' τοῦ Τραυλοῦ (829) βουλγαρικὰ φῦλα, πιθανῶς δὲ καὶ σλαβικὰ ὁμοῦ, ἐμβολόντα εἰς τὴν Μακεδονίαν, Θεσσαλίαν καὶ Ἡπειρον, ἐγένοντο κύρια τῆς Νικοπόλεως, ὡς καὶ μοίρας τινὸς τῆς περὶ αὐτὴν ἠπειρωτικῆς γῆς, ἐν ἧ καὶ ἐγκατεστάθησαν ². Ἄν λοιπὸν δεχθῶμεν ὡς βέβαιον τὴν πληροφορίαν ταύτην, τὴν ὅποιαν ὁ Παπαρρηγόπουλος πιθανὸν νὰ ἤνιλησεν ἐξ ἄλλης πηγῆς καὶ κατὰ λάθος ἀπέδωκεν εἰς τὴν χρονογραφίαν τοῦ Γενεσίου, ἐν ἧ δὲν ἠδυνήθημεν ν' ἀνεύρωμεν σχετικόν τι, τότε πρέπει νὰ δεχθῶμεν ὅτι οἱ Βούλγαροι κατέρχονται τὸ πρῶτον μέχρι Νικοπόλεως κατὰ τὸ 829, γίνονται κύριοι αὐτῆς καὶ ἐγκαθίστανται ἐν τῇ περὶ αὐτὴν ἠπειρωτικῇ χώρᾳ. Ἐπὶ πόσον ὁμοῦ χρόνον κυριεύθη ἡ βουλγαρικὴ αἰτὴ ἐπὶ τῆς Νικοπόλεως κατοχῆ εἶναι ἄγνωστον, ὡς ἐπίσης ἄγνωστον εἶναι καὶ ἂν τὰ βουλγαρικὰ ταῦτα φῦλα ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς ἐν τῇ ὑπαίθρῳ χώρᾳ ἢ μετακινήθησαν πρὸς ἄλλα τμήματα τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ὅπερ ἀτυχῶς οὐ μόνον ἠνεύχεται, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ὑπέθυαλπεν ἐξ ἀνάγκης τὸς τοιαύτας μετακινήσεις.

Δευτέρα βουλγαρικὴ μετακίνησις πρὸς τὴν Ἡπειρον καὶ τὴν περιοχὴν τῆς Νικοπόλεως ἀναφέρεται ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ (919-944) ³. Ἄν ὁμοῦ καὶ τὰ νέα ταῦτα βουλγαρικὰ στίφη ἐγκατεστάθησαν ὀριστικῶς περὶ τὴν Νικόπολιν ἢ μὴ καὶ τοῦτο παραμένει ἄγνωστον.

Εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω κατὰ τῆς Νικοπόλεως βουλγαρικὰς ἐπιθέσεις ὁ Κεδρηνὸς προστίθησι καὶ τρίτην. Μετὰ δηλοδὴ τὸν θάνατον τοῦ Συμεῶνος (927) καὶ τὴν ὑπὸ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Πέτρου κατάληψιν τῆς ἀρχῆς ⁴, βουλ-

¹) Πρόκειται περὶ τῶν *Γενεσίου Βασιλείων* (ἐκδ. Βόννης) περὶ Κρομμβάχερ - Σωτηριάδου, *Ἱστορία Βυζαντινῆς Λογοτεχνίας*, Ἀθήναι, 1897, τόμ. Α σ. 535.

²) Κ. Παπαρρηγοπούλου - Καρολίδου, *Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους*, Ἀθήναι, 1925, ἐκδ. σ', τόμ. Δα, σ. 72.

³) Πρὸς Κ. Παπαρρηγοπούλου - Καρολίδου ἐνθ. ἀνωτ. Δα, 173.

⁴) Κεδρηνὸς ἐκδ. Βόννης σ. 625 «ὁ τελευταῖος αὐτοῦ δηλ. Συμεῶν) τὴν τῶν Βουλγάρων ἀρχὴν Πέτρος κατέσχεν ὁ ἐκ τῆς δευτέρας αὐτοῦ γυναικός: . . . Μιχαὴλ γὰρ τὸν ἐκ τῆς προτέρας ἀποτεχθέντα παῖδα αὐτῷ ἔτι ζῶν ὁ Συμεῶν ἀπέκειρε μοναχόν»

γαρικά φύλα υποκινούμενα υπό του ἀδελφοῦ αὐτοῦ Μιχαήλ, ὅστις ἐφιλοδόξει νὰ διαδεχθῆ αὐτὸς τὸν πατέρα του, προσῆλθον πρὸς αὐτόν. Μειὰ μικρὸν ὅμως θανόντος τοῦ Μιχαήλ τὰ φύλα ταῦτα φοβούμενα τὴν ἀγανάκτησιν τοῦ Πέτρου ἐτράπησαν πρὸς δυσμὰς καὶ διὰ τῆς Μακεδονίας ἔφθασαν μέχρι Νικοπόλεως, ἣν καὶ ἐκυρίευσαν ¹. Περὶ τούτων ὁ Κεδρηνὸς ἀναφέρει ὅτι καταπολεμηθέντα ὕστερον διαφόρως ἐγένοντο ὑποχείρια ².

Τὸ «ὕστερον» τοῦ Κεδρηνοῦ ἀσφαλῶς ἀναφέρεται εἰς τοὺς χρόνους Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου (976-1025), ὑφ' οὗ πάντα τὰ ἐν τῷ βυζαντιακῷ κράτει βουλγαρικά φύλα, ὅσα ἠδυνήθησαν ν' ἀποφύγωσι τὸν θάνατον, «ὑποχείρια Ρωμαίων ἐγένοντο».

Πρὸ τούτου ὅμως μέγα μέρος τοῦ βυζαντιακοῦ κράτους καὶ ἰδίᾳ αἱ δυτικώτεραι ἐπαρχίαι δεινῶς ἐδοκιμάσθησαν. Ἐν δηλαδὴ ἔτος μετὰ τὴν εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν θρόνον ἀνάρρησιν Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου ὁ υἱὸς τοῦ ἀρμενικῆς καταγωγῆς Σισμάν, ὁ Σαμουήλ, κατώρθωσε νὰ συγκεντρώσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν ἀρχὴν τοῦ πρὸ ἐλαχίστου χρόνου κατὰ τὰ βόρεια καὶ δυτικὰ τῆς Μακεδονίας δυσπρόσιτα ἄκρα συγκροτηθέντος μικροῦ βουλγαρικοῦ κράτους, καὶ νὰ διευθύνῃ αὐτὸ ἐπὶ τριάκοντα ἔτη ὅλα ἕτη (977-1014), μέχρι δηλαδὴ τῆς καταστροφῆς καὶ διαλύσεως αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βουλγαροκτόνου.

Ὁ Σαμουήλ δι' ἐπιδρομῶν γενομένων κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἡγεμονίας αὐτοῦ, δηλαδὴ μετὰ τῶν ἐτῶν 977-986, ἐπηύξησε τὸ νέον βουλγαρικὸν κράτος καὶ ἐπεξέτεινεν αὐτὸ πρὸς δυσμὰς καταστήσας κέντρον τῶν ἐπιχειρήσεων τὴν Πρέσπασ, ἣν βραδύτερον κατέστησε καὶ πρωτεύουσιν. Ἀπὸ τῆς Πρέσπας δ' ὀρμώμενος ἐπέδραμε μέχρι τῆς Νικοπόλεως, παρὰ τὴν ὁποίαν πιθανὸν νὰ εὔρεν ὁμοφύλους του ἐγκατεστημένους

¹) Κεδρηνὸς (ἔκδ. Βόννης) σ. 628 «καὶ Μιχαήλ δὲ ὁ τοῦ Πέτρου ἕτερος ἀδελφὸς τὴν Βουλγαρικὴν ἡμιρρόμενος κατασχεῖν ἐξουσίαν, φρούριον καταλαβὼν ἐρυμνὸν ἀνέσσει τὴν Βουλγαρίαν, καὶ πολλοὶ προσερύθησαν αὐτῷ. Μετὰ καιρὸν δὲ τούτου ἀποθανόντος δεδιότες οἱ προσκυέντες τὴν τοῦ Πέτρου ἀγανάκτησιν, ἐπήλθον ταῖς Ρωμαϊκαῖς χώραις διὰ Μακεδονίας καὶ Στρυμῶνος καὶ Ἑλλάδος, καταλαβόντες τὴν Νικόπολιν πάντα τὰ ἐν ποσὶ ληϊσάμενοι καὶ τέλος ἐν αὐτῇ σαββατίσαντες». — Ὅποια τις ἦτα ἡ κατάστασις, ὑφ' ἣν διετελεῖ κατὰ τοὺς χρόνους τούτους ἡ Νικόπολις, εἶναι ἀγνωστον, διότι ἐλλείπουσι σχεδὸν ὅλως αἱ περὶ αὐτῆς εἰδήσεις. Μόνην μνησίαν, καὶ ταύτην παρεμπιπτότως ἀνευρίσκομεν ἐν τῇ ἐκθέσει τῆ συνταχθείση κατὰ τὸ ἔτος 168, καθ' ἣν ὁ βασιλεὺς τῆς Γερμανίας Ὁθων ὁ Α' ἀπέστειλε τὸ δεύτερον τὸν Λουϊτπράνδον πρεσβευτὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν Φωκάω. Ἐν τῇ ἐκθέσει ταύτῃ ἀναφέρεται ὅτι τότε ἡ Ναύπακτος ὑπήγετο εἰς τὴν Νικόπολιν (πρβλ. Λέων Διάκονος (ἔκδ. Βόννης) σ. 368: Luitprandi legatio ad Nicephorum Phocam «Ναυρακτιανονί, quae est Nicopoleos civitas»). Ἐν ὅμως ἡ ὑπαγωγή αὐτῆ ἦτο πολιτικὴ ἢ ἐκκλησιαστικὴ δὲν σαφηνίζεται.

²) Κεδρηνὸς, ἐνθ. ἀνωτ. «οἵτινες ὕστερον διαφερόντως καταπολεμηθέντες ὑποχείριοι Ρωμαίων ἐγένοντο».

ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Ρωμανοῦ Λακαπηνοῦ ¹. Πῶς ὁ Σαμουήλ προσηνέχθη πρὸς τὴν Νικόπολιν, καὶ ἂν ἐλεηλάτησεν ἢ ἄλλως ἔβλαψεν αὐτὴν εἶναι ἐντελῶς ἄγνωστον· ὡς εἰκασία δ' ἀπλῆ δύναται νὰ θεωρηθῇ ἢ ὑπὸ τινῶν φερομένη ὡς ὀλοσχερῆς ὑπ' αὐτοῦ καταστροφή τῆς πόλεως.

Τὸ ἀληθὲς ὅμως εἶναι ὅτι ἐνταῦθα περατοῦνται αἱ περὶ τῆς πολιτικῆς ἱστορίας τῆς Νικοπόλεως εἰδήσεις· αἱ δὲ μετὰ ταῦτα περὶ αὐτῆς πληροφορίαι ἀνάγονται ἢ εἰς τὸ «θέμα Νικοπόλεως», ὅπερ ἔφ' ἱκανὸν εἰσέτι χρόνον φαίνεται ὅτι διετηρήθη ὡς τίτλος κρατικῆς ὑποδικαιρέσεως, ἢ εἰς τὴν «μητροπόλιν Νικοπόλεως», ἥτις ὡς ἐκκλησιαστικὸς τίτλος διετηρήθη ἐπὶ βραχὺ ὑπὸ τὸν τύπον «ὁ Ναυπάκτου Νικοπόλεως». Ἐνίοτε ὅμως ἐπαναφέρεται βραδύτερον ἀπλῶς τὸ ὄνομα τῆς Νικοπόλεως ἀντὶ τοῦ τῆς Πρεβέζης ὑπὸ λογίων φιλοῦντων τὰς τοιαύτας ἐπισημοφωρίας. Κατωτέρω καταγράφομεν τὰς σημαντικωτέρας τῶν μνηιῶν τῶν εἰς τὰς ἀνωτέρω περιστάσεις ἀναγομένων.

Τελευταῖαι εἰδήσεις.—Κατὰ τὸ 1040 οἱ Βούλγαροι ἐπὶ τοῦ Μιχαήλ Δ' τοῦ Πυφλαγόνος (1034-1041) μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τῶν ὑπὸ τὸν Στέφανον Βυϊσθλάβον ἀποστάντων Σέρβων, ἐπανέστησαν καὶ αὐτοὶ ὑπὸ τὸν Πέτρον Δελεάνον, ὅστις ἀνακηρυχθεὶς βασιλεὺς τῶν Βουλγάρων κατώρθωσεν, ἰδίᾳ μετὰ τὸν λιθοβολισμόν τοῦ ἀντιπάλου αὐτοῦ Τειχομηροῦ, νὰ διαδώσῃ τὴν ἐπανάστασιν εἰς πάσας τὰς ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κατεχομένης χώρας.

Κυριεύσας δ' οὗτος τὸ Δυρράχιον ἐστράφη πρὸς τὸ θέμα *Νικοπόλεως*, οὗ ἐγένετο εὐχερῶς κύριος, διότι οἱ κάτοικοι αὐτοῦ πλὴν τῆς Ναυπάκτου προσεχώρησαν εἰς αὐτὸν μὴ δυνάμενοι νὰ ὑποφέρωσι τὴν ἀπλησίαν τοῦ εἰσπρακτορῶν τῶν δημοσίων φόρων Ἰωάννου Κουτζομύτου ², προθυμουμένου ἴσως

¹) Πρὸβλ. Κ. Παπαρηγοπούλου-Καρολίδου. *Ἐνθ' ἀνωτ. Δ'*, 173.

²) Κεδρηνός (ἔκδ. Μόνης) σ. 529, 23· ὁ δὲ Δελεάνος ἀποσκευασάμενος, ὡς εἰπομεν. τὸν Τειχομηρὸν καὶ πάντων τῶν πραγμάτων κύριος καταστάς γενναίως ἐξηγεῖτο ἔργων. καὶ πρότερον μὲν ἀποστείλας πλῆθος στρατηγῶν ἔχον τὸν λεγόμενον Καυκόνον εἶλε τὸ Δυρράχιον ἀπέστειλε δὲ καὶ στρατιάν ἑτέραν ἐν Ἑλλάδι. στρατηγουμένην ὑπ' Ἀνθίμου ἢ τινὶ ὑπαντίστας δ' Ἀλλακεσκὸς καὶ συμμίζας ἐν Θήβαις τρέπεται, καὶ ἀναιρεῖται πλῆθος τῶν Θηβαίων πολὺ, τότε δὲ καὶ τὸ θέμα τῶν Νικοπολιτῶν, πλὴν Ναυπάκτου προσερχθῆ Βουλγαρίας, δι' αἰτίαν τὴν ρηθῆσεσθαι μέλλουσαν. Ρυζάντιος γάρ τις ἄνθρωπος Ἰωάννης τοῦνομα, Κουτζομύτης τὴν ἐπωνυμίαν, πράκτωρ τῶν ἐκεῖσε δημοσίων φόρων πεμφθεὶς καὶ βαρέως προσενηνεγμένος τοῖς ἀγγωμίσις ἑαυτῷ τε ὄλεθρον προσεξένησε καὶ ἀποσείσεως αἰτίας γέγονε τοῖς Νικοπολιταῖς. μὴ φέροντες γὰρ τὴν αὐτοῦ πλεονεξίαν ἀποστατοῦσι καὶ αὐτὸν μὲν εἰς μέρη καὶ μέλη κατέτεμον, αὐτοὶ δὲ τὸν βασιλέα δυσφημήσαντες Ρωμαίων τοῖς Βουλγάροις προσέθεντο. οὐ τοσοῦτον δὲ διὰ τὸν πρὸς τὸν Δελεάνον φίλτρον ἀφηνίσαν καὶ τὸν Ρωμαϊκὸν ζυγὸν ἀπέρριψαν ὅσον διὰ τὴν τοῦ ὀφρανογράφου ἀπλησίαν καὶ πρὸς τὰς εἰσπραξίεις ὑπερβολὴν.— Πρὸς τοῦτοις βλ. Ζωναρᾶ 17, 17· ὁ δὲ Δολιάνος αὐτοκράτωρ (τῶν Βουλγάρων) γενόμενος εἶλε τὴν Δυρράχιον καὶ κατὰ τῆς Ἑλλάδος ἐχώρησε, καὶ τὴν Νικόπολιν καὶ τὰ ὑπ' αὐτὴν προσ-

νά κορέση τὴν ἀκόρεστον ἀπλησίαν τοῦ Ἰωάννου τοῦ Ὀρφανοτρόφου.

Ἐπὶ τοῦ Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ (1195-1203) ἐστάλη ἑπαρχος (;) τοῦ θέματος Νικοπόλεως ὁ Συναχηρεῖμ, ὁ σύγγαμβρος Μιχαὴλ Κομνηνοῦ, τοῦ νόθου υἱοῦ Ἰωάννου τοῦ σεβαστοκράτορος. Κατὰ τὴν ἀνώμαλον ἐκείνην ἐποχὴν ὁ Συναχηρεῖμ ἐπιβουλευθεὶς ὑπὸ τῶν Νικοπολιτῶν προσεκάλεσεν εἰς βοήθειαν τὸν Μιχαὴλ, ὅστις ἐλθὼν εἰς τὴν Νικόπολιν καὶ εὗρόν τὸν Συναχηρεῖμ νεκρὸν, δολοφονηθέντα ἐν τῷ μεταξὺ ὑπὸ τῶν στασιωτῶν, ἐσφετερίσθη τὴν τε περιουσίαν ἐκείνου καὶ τὴν τῆς Νικοπόλεως ἡγεμονίαν.¹

Ἐν τῇ ἐμπορικῇ συνθήκῃ τῇ συναφθείσῃ κατὰ τὸ 1199 μεταξὺ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Γ' Κομνηνοῦ καὶ τοῦ Δουκὸς Ἑρρίκου Δανδόλου, δι' ἧς προνομιακῶς ἠνοίγοντο εἰς τὸ ἐμπόριον τῶν Ἑνετῶν ὄλαι σχεδὸν αἱ ἑλληνικαὶ ἀγοραὶ, ἀναφέρεται καὶ τὸ θέμα Νικοπόλεως μετὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἐπισκέψεων, ὡς συνανήκον εἰς τὰς ὑπὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως ὑπαγομένας ἑλληνικὰς χώρας².

Ἐν δὲ τῇ κατὰ τὸ 1204 μεταξὺ τῶν Φράγκων συναφθείσῃ συνθήκῃ περὶ διανομῆς τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἀναφέρεται ὅτι εἰς τὰς χώρας αἰτίνες ἔλαχον εἰς τὴν Βενετίαν, συγκατελέγοντο καὶ «τὰ Νικοπόλεως»³.

εποιήσατο, τῶν ἐν αὐτοῖς ἐκόντων προσχωρησάντων αὐτῷ, ἐπεὶ μὴ ἔφερον τὴν τοῦ Ὀρφανοτρόφου ἀπλησίαν καὶ τὸ ἀκόρεστον . . . ».— Μιχαὴλ Ψελλοῦ, Βυζαντινῆς ἱστορίας ἐκκντονταετηρίς (976-1077) τόμ. τέταρτος, παρὰ Κ. Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη τόμ. 4, σ. 48 κξ. Πρβλ. Σπ. Λάμπρου, Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι, 1898, τόμ. ε', σ. 290 κξ.—Ἐργ. Γκέ τσερ, Ἐπίτομος βυζαντινῆ ἱστορία (Κρουμπάχερ-Σωτηριάδου, Ἱστορία τῆς Βυζαντινῆς λογοτεχνίας, Ἀθήναι, 1900 τόμ. 3 σ. 205).

¹) Κ. Σάθα. Χρονικὸν Γαλαξειδίου, σ. 131 κξ.—Πρβλ. Ἰωβ μοναχοῦ, Ἔως δόσις Θεοδώρας, ἐν Μιχμε, Patr. gr. 103, 736-823.—Νικητάς Χωνιάτης, Ἰσθ. Β, α. β.—Geoffroi Willeharduin § 160.—Alberici, *Chronicon*.

²) Tafel, *Symbolarum criticarum geographiam Byzantinam spectantium, Pars prior*, σ. 18 «provincia Nicopolion cum episcopatibus in ea existentibus personalibus Ecclesiasticis, et Monasterialibus et cum ipsis episcopatibus subiacentibus intimis consanguineis imperii mei . . . » καὶ κατωτέρω σ. 29 «τὸ θέμα Νικοπόλεως σὺν ταῖς ἐν αὐτῷ ἐπισκέψεσι τῶν τε προσώπων καὶ τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν μοναστηρίων, καὶ σὺν ταῖς ἐπισκέψεσι ταῖς προσηκούσαις πρὸς τοὺς μάλιστα συγγενεῖς τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν. τοὺς αἰεὶ πιστοτάτους σεβαστοκράτορας Καίσαρας καὶ ἀγαπητάς τῆς βασιλείας ἡμῶν θυγατέρας, καὶ τὴν ποθεινοτάτην ἡμῖν αὐτὴν Σεβαστήν . . . ».—Πρβλ. καὶ σ. 53 n° 26 ἐνθα ὁ Tafel λέγει ὅτι κατὰ τὸν 11^{ον} αἰῶνα τὴν ἐπαρχίαν Νικοπόλεως ἀπετέλουν ἡ Αἰτωλία καὶ ἡ Ἀκαρνανία καὶ ὅτι κεφαλὴ αὐτῆς ἦτο ἡ Ἄρτα Περὶ δὲ τῆς Νικοπόλεως λέγει ὅτι κατὰ τὸν Μεσαίωνα ἦτο κομποπολις ὑπὸ τὸ ὄνομα Πρέβεζα. Ἐπιθεὶ καὶ Tafel und Thomas, *Urkunden zur Älteren Handels und Staatsgeschichte der Republik Venedig*. Wien. 1856, τόμ. 1, σ. 264 καὶ 278.

³) Tafel, ἐνθ. ἀνωτ. *Pars posterior*, σ. 3 *Pactum Francorum anni 1204 de partitione regni Graeci*. Πρβλ. σ. 58 «ὁ δεύτερος κληρὸς τοῦ κυρ Δουκὸς, καὶ τῆς κοινότητος τῆς Οὐγεντίας», σ. 60 «τὰ Νικοπόλεως σὺν τοῖς Ἄρτης, Ἀχαλφού, Ἀνατολικοῦ, Λεχωνίων καὶ τῶν λοιπῶν ἀρχονταρίων καὶ μοναστηρίων».—Ἐν δὲ τῇ σ. 98